

Tadeusz Pawlicki

Ciechanów. Zamek

Informator Archeologiczny : badania 18, 160-161

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BRZESINY
woj. skierniewickie
Stanowisko 5 (Kościół Farny)

Muzeum Regionalne
w Brzesinach

Badania prowadził dr Henryk Miklak. Finansował WKi w Skierniewicach. Pierwszy sezon badań. Osadnictwo późnośredniowieczne (XIV w.) i nowożytna (XV-XVII w.).

Stanowisko położone jest na wysokim cyplu wzniesienia wysuniętym w dolinę rzeki Mrożyicy, na lewym jej brzegu, po wschodniej stronie miasta. Cypl ten zajmują najstarsze kościoły w Brzesinach pod wezwaniem "Podwyższenia Św. Krzyża", zbudowany w XIV w., a w następnych stuleciach wielokrotnie przebudowywany.

W związku z tradycją ustną głoszącą, iż kościół ten zbudowany został na terenie starego miasta Brzesin, Wojewódzki Konserwator Zabytków w Skierniewicach podjął dalsze sprawdzenia, czy rzeczywiście są tu ślady osadnictwa.

W dwóch niewielkich wykopach usytuowanych - wykop I o wymiarze 5 x 5 m od północnej strony kościoła; wykop II o wymiarach 4 x 3, - od południowej jego strony; odkryto kilkadziesiąt szkieletów ludzkich zachowanych w całości lub zniszczonych przez wkopy grobów młodszych, ohowanych tu w co najmniej trzech kolejnych okresach czasu. Szkielety ułożone były na znak z głową na zachód i z rękami skrzyżowanymi na łonie lub na pierśsiach. Górną granicę chronologii tego cmentarza wydają się wyznaczać dwie monety z XVII wieku, znalezione w górnej warstwie nieboszczyków. Dolną granicę (mniej pewnie) ustalają ułamki naczyń glinianych, spotykane w grobach, a pochodzące być może z XV wieku.

W wykopie II pod szkieletami ludzkimi na głębokości około 140-165 cm pod powierzchnią, ukazały się fragmenty murów dwóch różnych budowli. Mur 1 ukazał się na głębokości 140 cm. Był to fragment fundamentu jakiejś niewielkiej, prostokątnej budowli, ukazującej południowo-wschodni jej narożnik. Murek ten zbudowany był z kamieni polnych, luźno ułożonych (bez zaprawy) o szerokości około 80 cm. Ponadto zachowała się tylko jedna warstwa kamieni wchodzących na starszy mur ceglany; Mur 2, starszy, ceglany na ławie fundamentowej zbudowanej z głazów polnych odkryto na głębokości 165 cm pod powierzchnią. Mur ten niewielkim półkolem o średnicy wewnętrznej około 4 m, od strony zachodniej przechodził w prostą linię ściany. Zbudowany był z cegły palcówki na zaprawie wapiennej. Szerokość jego wynosiła 1 m, a szerokość ławy kamiennej, na której spoczywał, wynosiła 1,5 m. Mur rozebrano do samej ławy fundamentowej. Fundament sięgał do głębokości 275 cm pod powierzchnią i zalegał w żółtym piasku calcowym.

Charakter muru nie jest nam znany. Niewątpliwie pochodzi z bliżej nieokreślonej budowli średniowiecznej, usytuowanej między dolinką rzeki Mrożyicy a Kościołem Farnym.

Zabytki i dokumentacja z badań znajdują się w Muzeum Regionalnym w Brzesinach.

Celem bliższego określenia w/w odkryć badania należałoby kontynuować.

CIECHANÓW
Zamek

PP Pracownia Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska
Oddział w Warstawie

Badania prowadził mgr Tadeusz Pawlicki. Finansowało Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe. Dziesięć sezon badań. Zamek średniowieczny (s. pocz. XV do XVII w.).

Badania prowadzono w trzech rejonach zamku: na dziedzińcu, wewnątrz Domu Dużego i w baszcie wschodniej. Związane one były ściśle z potrzebami robót budowlano-konserwatorskich oraz porządkowaniem terenu zamku. Założono dziewięć wykopów o łącznej powierzchni około 145 m², oraz nadzorowano usuwanie nawarstwień nowożytnych z dziedzińca na powierzchni około 10 arów.

Celem prac na dziedzińcu było przygotowanie do planowanego odsłonięcia XVI-wiecznego bruku i ewentualnej jego rekonstrukcji. Badania doprowadziły do określenia zasięgu bruku. Jest on całkowicie zniszczony na przestrzeni około 2 arów w części środkowo-zachodniej dziedzińca, natomiast dobrze zachowany w narożniku północno-zachodnim i przy wschodnim murze obwodowym.

W Domu Dużym, w związku z postępem prac budowlano-rekonstrukcyjnych, konieczne było zakończenie rozpoznania nawarstwień w pomieszczeniach piwnicznych jego wnętrza i ostateczne wyjaśnienia kwestii istnienia filarów w pomieszczeniach środkowym i wschodnim. Poza znaną już z poprzednich badań moszczaniem pierwotnego terenu gałęziami i mchem, nasypianiem na izolacyjnej warstwy gliny oraz umocnieniem powstałych w ten sposób nawarstwień pionowymi palami, odsłonięto dodatkowy element wzmacniający podłoże. Był nim przykrywający glinę piasek kamienny.

Niewyjaśnione jak dotąd przyczyny zmusiły budowniczych zamku do ułożenia warstwy kamieni polnych, grubości od 20 do 50 cm, w północnej części środkowej piwnicy Domu Dużego. Piasek ten rozciąga się prawdopodobnie na przestrzeni około 90 m², z czego odsłonięto około 45 m².

W piwnicy środkowej i wschodniej odsłonięto fundamenty trzech niespanych filarów na których wspierały się sklepienia. Kamienne fundamenty, spajane zaprawą wapienną, o wymiarach 2,0 x 2,0 m, wskazują na istnienie jednego filara w pomieszczeniu wschodnim i dwu symetrycznie usytuowanych w pomieszczeniu środkowym. Analogiczne fundamenty, lecz niesymetrycznie ustawione, odsłonięto w trakcie wcześniejszych badań w piwnicy zachodniej. W obydwu badanych pomieszczeniach odsłonięto również pozostałości posadzek: ceglanej na wschodnim i wykonanej z kwadratowych płytek ceramicznych wielkości 10 x 10 cm w pomieszczeniu środkowym. Są one prawdopodobnie związane z nowożytnym okresem użytkowania Domu Dużego.

Badania w baszcie wschodniej, pełniacej w średniowieczu i w czasach nowożytnych funkcje więzienia, stwierdziły istnienie nawarstwień sięgających trzech metrów miąższości. Kryły one w sobie relikty dwu poziomów podłóg drewnianych, których pozostałości pozwoliły wydzielić trzy zasadnicze etapy powstawania zasypiska: dwa średniowieczne i jeden nowożytny. Ścisła ich datowanie możliwe będzie po opracowaniu wydobytych znalezisk ruchomych, w tym pięciu monet.

Prowadzony nadzór nad wykopem kanalizacyjnym na zewnątrz zamku w rejonie przedbrania potwierdził wcześniejsze ustalenia dotyczące zasięgu fosy w tym miejscu.

Badania dostarczyły licznego zbioru znalezisk ruchomych średniowiecznych i nowożytnych: kilkudziesięciu tysięcy fragmentów ceramiki (głównie z zasypiska baszty), kafli (w tym bogaty zespół z XVII wieku wydobyty w Domu Dużym), dużej liczby ułamków szkła okiennego i naczyń szklanych, przedmiotów metalowych (m.in. ostroga, forma do odlewania kul), kilku fragmentów obuwia skórzanego oraz wiele tysięcy kości zwierzęcych.

Materiały zabytkowe oraz dokumentacja badań znajdują się w Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej PP PKZ O/Warszawa.

Badania będą kontynuowane.

CZERNICZYŃ, gm. Hrubieszów
woj. zamojskie
Stanowisko 3

patrz
neolit

DEŁALDOWO
woj. ciechanowskie
Zamek

PP Pracownia Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska
Oddział w Warszawie

Badania prowadziła mgr Martyna Milewska. Finansował MKZ w Ciechanowie. Czwarty sezon badań. Zamek średniowieczny (od pocz. XIV w. - po poł. XVII w.).

Celem prac było rozpoznanie fosy otaczającej zamek w rejonie podzamcza, oraz spowodowana postępowaniem trwających robót budowlano-konserwatorskich badania na terenie dziedzińca i w obrębie północnego skrzydła zamku.

Wynikiem prac prowadzonych na podzamczu było uchwycenie zasięgu brzegu fosy od strony zamku, umocnionej drewnianą konstrukcją z grubych pali i dranic. Konstrukcja ta zabezpieczała jednocześnie przed osuwaniem skraj sztucznego nasypu na którym wzniesiono zamek. Zasypisko fosy stanowiły nawarstwienia nowożytna, począwszy od wieku XVI aż do połowy wieku XIX. Z uwagi na rozmiar prac (wykop 11,0 x 5,0 m, do 4,5 m głębokości), w omawianym sezonie nie udało się uchwycić pełnej szerokości fosy.

W związku z pracami kanalizacyjnymi na dziedzińcu nadzorowano wykonywane w tym celu wykopy. Poczynione obserwacje potwierdziły wcześniejsze ustalenia o miąższości sztucznego nasypu wzgórza (do około 3,0 m) oraz o istnieniu dwóch poziomów bruków średniowiecznych, z pierwszego etapu użytkowania zamku (połowa wieku XIV) oraz drugiego, nowożytnego, zapewne z początku wieku XVIII. Nawarstwienia pomiędzy oboma brukami charakteryzują się niewielką miąższością (od 10 do 40 cm), co wskazuje na czynione w przeszłości nivelacje dziedzińca.

Interesujące wyniki przyniósł wykop przecinający północne skrzydło zamku. Natrafiono bowiem na przylegający do niego od strony dziedzińca zbiornik wyłożony ścianami spasoowanymi kamieniami polnymi i wylepiony gliną, zagłębiony w teren z poziomu bruku średniowiecznego około 120 cm. Pełny obrys zbiornika nie został w tym sezonie uchwycony, chociaż można przypuszczać, iż ma on długość około 6,0 m, przy ustalonej szerokości 2,5 m.

Ponadto kontynuowano prace na zewnątrz skrzydła północnego, na skarpie zamkowej, które pozwoliły na ustalenie zasięgu sztucznego nasypu wzgórza. Wyniki te pozwalają przyjąć, iż średnica nasypu, na którym wzniesiono zamek wynosiła około 70 metrów.

Rozpoczęto również systematyczną eksplorację rozległego śmietniska zlokalizowanego wzdłuż północnego szczytu Domu Dużego. Stwierdzono, iż odpadki kuchenne były wyrzucane na skarpę od początku istnienia zamku po połowę wieku XVII. Z uwagi na pracochłonność eksploracji badania śmietniska nie zostały zakończone.

Z ogromnej liczby kilkunastu tysięcy uzyskanych znalezisk ruchomych na uwagę zasługują zwłaszcza zespół ułamków naczyń oraz szczątków organicznych wydobytych ze śmietniska, a także zbiór kafli miskowych z XVI-wiecznych nawarstwień zasypiska fosy.

Materiały zabytkowe oraz dokumentacja znajdują się w Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej PP PKZ O/Warszawa.

Badania będą kontynuowane.

DRZONOWO, gm. Lisewo
woj. toruńskie
Stanowisko 3

patrz
neolit